

نقش فرهنگ سلبریتی‌ها بر سبک زندگی نوجوانان

ناهید رأفتی^۱

چکیده

گسترش و فراگیری فرهنگ سلبریتی به عنوان فرهنگی نوظهور در جامعه ایران و عدم وجود یافته‌های عمیق نسبت به پیامدهای این فرهنگ بر سبک زندگی، موجب شد پژوهش حاضر به دنبال بررسی این مسئله باشد که فرهنگ سلبریتی چه تأثیری بر سبک زندگی نوجوانان داشته است؟ آیا سلبریتی‌ها می‌توانند در سبک زندگی نوجوانان ما مؤثر باشند یا بالعکس تأثیرات منفی بر سبک زندگی آن‌ها دارند؟ بنابراین مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به این پرسش‌ها در سه محور مفهوم‌شناسی، تأثیرات مثبت به نحو قهرمان‌گرایی، تشویق بر امور خیرخواهانه و تأثیرات منفی همچون تغییر باورها و ارزش‌های دینی، مصرف‌گرایی، فردگرایی و حس‌گرایی بر نوجوانان است. پژوهش حاضر با استفاده از روش کتابخانه‌ای به این نکته قابل توجه و تأمل رسیده است که نظام تربیتی و فرهنگی جامعه باید بکوشد نوجوانان را به این سمت هدایت نمایند که خود واقعی خویش را کشف کنند و با بصیرت و آگاهی به ارزش‌های اخلاقی و عالی دینی برسند تا در مسیر تکامل واقع شوند. واژگان کلیدی: سبک زندگی، سلبریتی، نوجوانان.

۱. دانش‌آموخته سطح ۳ تعلیم و تربیت حوزه قاسم بن الحسن علی‌ه‌السلام. تهران. ایران nahidrafati58@gmail.com

مقدمه

با توجه به سابقه تاریخی و فرهنگ دینی حاکم بر جامعه ما و نیز آثار گسترده و عمیقی که دین در اعتلای زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها دارد، تحقق سبک زندگی دینی به عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف نظام اسلامی به شمار می‌آید. نهادهای اجتماعی متعددی مانند خانواده، نظام آموزشی، رسانه‌ها و مجموعه‌های دینی در سبک زندگی افراد جامعه نقش ایفا می‌کنند؛ اگر چه ممکن است نقش برخی از این نهادها برجسته‌تر از سایر نهادها باشد. سبک زندگی معنوی به‌ویژه برای نوجوانان، از اهمیت بالاتری برخوردار است؛ زیرا مطابق روایات، نوجوانان از نظر روحی در شرایطی قرار دارند که از کشش درونی مطلوبی نسبت به امور معنوی برخوردارند و در نتیجه تربیت اخلاقی، سهل‌تر در جان و روان آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در شرایط کنونی نوجوانان زمان زیادی را در فضای مجازی سپری می‌کنند و سلبریتی‌ها به علت شهرتی که دارند، مورد توجه بسیاری از آن‌ها قرار می‌گیرند؛ بنابراین آن‌ها تلاش می‌کنند در مواردی مانند لباس پوشیدن و سلاقی که این افراد دارند، از سلبریتی‌ها تبعیت کردند و آن‌ها را الگوی خویش قرار دادند.

از آنجا که روش تربیت الگویی - که محتوای تربیت را به صورت عینی و عملی ارائه می‌دهد - در انتقال مفاهیم و آموزش برنامه‌های تربیتی بسیار مؤثر است. آدمی همیشه به دنبال آن بوده است که انسان‌های نمونه و ایده‌آل را در جهان بیرون مشاهده کند و با الگو گرفتن از آنان، رفتارهای فردی و اجتماعی خود را سامان دهد؛ زیرا آنچه انسان‌ها را در مسیر پرورش استعدادها، خویش و سیر الی الله مدد می‌رساند و پیشرفت و ترقی را میسر می‌کند، پیروی آگاهانه از اسوه‌ها و الگوهاست؛ بنابراین مقاله پیش‌رو به دنبال تحقیق درباره این مسئله است که سلبریتی چه تأثیری بر سبک زندگی نوجوانان دارد؟

با مرور ادبیات علمی در این زمینه، می‌توان به مقالات و پژوهش‌هایی همچون مقاله «بررسی سلبریتی‌سازی در رسانه و بحران هویت نوجوان در جامعه» اثر کوچک‌زایی، فیضیان و شاه‌آبادی (۱۳۹۷) اشاره کرد. این مقاله به این نتیجه رسیده است که امروزه رسانه به جای پرداختن به واقعیت‌هایی مانند سلبریتی‌ها که جای ارزش‌های حقیقی

مانند کارآفرینان خدمتگزار جامعه و نخبگان را گرفته‌اند، باید به انعکاس این شخصیت‌ها در قالب‌هایی با جذابیت‌های بصری، هیجانی و سرگرم‌کننده برای نوجوانان بپردازد. مقاله «نقش نگرش مذهبی و سبک زندگی اسلامی در دانش‌آموزان» به قلم ابراهیمی و پرتوی (۱۳۹۸) نیز نشان داده است دانش‌آموزانی که نگرش مذهبی‌شان بالاتر و التزام عملی‌شان به سبک زندگی اسلامی قوی‌تر است، نسبت به ارزش انقلاب پایبندی بیشتری دارند. مقاله «بررسی جامعه‌شناختی مخاطبان فرهنگ سلبریتی در اینستاگرام فارسی» تألیف اجتهادی و کشافی‌نیا (۱۳۹۸) نیز از منظر جامعه‌شناختی و با استفاده از روش پیمایش، به بررسی گرایش کاربران اینستاگرام فارسی به فرهنگ سلبریتی پرداخته است. پژوهش حاضر درصدد است با توجه به مسئله‌هایی که در عرصه سبک زندگی در جامعه و به‌ویژه در نظام اجتماعی و فرهنگی وجود دارد، به این دو پرسش پاسخ دهد که «تأثیرات مثبت فرهنگ سلبریتی‌ها بر نوجوانان چیست؟» و «تأثیرات منفی فرهنگ سلبریتی‌ها بر نوجوانان چیست؟».

مفهوم‌شناسی

۱. سبک زندگی

ترکیب «سبک زندگی»^۱ از دو واژه «سبک» و «زندگی» تشکیل شده است. معنای لغوی واژه «زندگی» روشن است، اما در تعریف واژه «سبک» در لغت‌نامه‌های زبان انگلیسی به معنی «نوع، روش و سبک اثاثیه» و «شکل دادن و طراحی چیزی مانند موی سر یا شیء مانند تکه لباس تا به نظر جالب و جذاب بیاید، کیفیت برتر در ظاهر، طراحی یا رفتار» است. (مهدوی کنی، ۱۳۸۶) منظور از سبک زندگی در اصطلاح نیز مجموعه الگوهای انسان در اعمال احساسات عواطف و افکار است که در اموری همچون لباس پوشیدن، غذا خوردن، تفریحات، روابط با یکدیگر، معیشت و کسب و کار هنر و ادبیات، به آن‌ها تعظیم می‌شود. (موسوی گیلانی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۳ و ۱۲۴)

بنابراین سبک زندگی عنوانی شناخته شده است که می‌توان از زاویه‌های متعددی به آن نگاه کرد. مؤلفه‌های شناخته شده آن در دنیای علمی امروز عبارتند از: فعالیت‌های

1. Life Style.

فیزیکی، اوقات فراغت، خواب و بیداری، روابط اجتماعی، روابط خانوادگی، معنویت، ایمنی و آرامش، تغذیه و ... که هر کدام به منزله بزرگراهی از راه‌های زندگی افراد شمرده می‌شوند. سبک زندگی، شیوه‌ای نسبتاً ثابت است که فرد اهداف خود را به وسیله آن پی می‌گیرد. (کاویانی، ۱۳۹۰) اهمیت مفهوم سبک زندگی در این است که سطحی‌ترین لایه‌های زندگی را به عمیق‌ترین لایه‌های آن پیوند می‌زند. (مهدوی کنی، ۱۳۸۷، ص ۱۸)

۲. سلبریتی

سلبریتی^۱ یا چهره (گروه واژه‌گزینی، ۱۳۹۶، ذیل واژه سلبریتی) یا شناخته شده (ابن‌درید، ۱۹۸۸، ج ۱، ص ۴۹۸) از نظر لغوی به شخصی اطلاق می‌شود که معمولاً در زمینه‌هایی مانند موسیقی، ورزش، رسانه، رقص، سکس، مدلینگ، سیاست، ادبیات و مذهب در یک جامعه یا فرهنگ عامه دارای سرشناسی و معروفیت باشد. چنین شخصی به راحتی از طریق مردم به‌ویژه قشر جوان قابل شناسایی است و به رسمیت شناخته می‌شود. (گروه واژه‌گزینی، ۱۳۹۶، ذیل واژه سلبریتی) از آنجا که وجه یا چهره و صورت، نخستین عضوی است که به نظر می‌آید و شریف‌ترین عضو ظاهر بدن است؛ برای برخورد اولیه از هر چیزی به کار رفته است و برای بهترین و اولین شکل هر چیز به کار می‌رود، می‌گویند. (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۴۲۲)

در اصطلاح مطابق تعریف فریس، سلبریتی‌ها «افراد شناخته شده‌ای هستند که به واسطه برخورداری از برخی ویژگی‌ها و صفات خاص از دیگران متمایز گشته‌اند و در نزد جمع کثیری از افراد نیز شناخته شده هستند». (فریس، کری‌ا. و دیگران، ۱۴۰۱، ص ۱۸) به بیانی دیگر سلبریتی، محل‌لبریز شدن کاریزما در جامعه معاصر است؛ با طبیعت واقعی‌ای که دربرگیرنده افرادی با خصایص ویژه است. سلبریتی‌ها از بازیگران و ورزشکاران حقیقتاً با استعداد تا یک سوپر مدل بی‌مانند زیبا تا یک فرد ثروتمند هستند. آن‌ها افراد مشهوری هستند که کاریزماتیک و جذابند. (کوچک‌زایی، فیضیان و شاه‌آبادی، ۱۳۹۷) اهمیت سلبریتی‌ها تنها از آن‌روست که توسط تعداد زیادی از مردم شناخته می‌شوند؛ بلکه اقدامات‌شان اثرات عاطفی

1. Celebrity.

قابل توجهی بر تعدادی از مردم به جای می‌گذارد. آن‌ها نقشی فرهنگی در نظام معنایی جوامع امروز بازی می‌کنند و به هواداران‌شان لذت، شادی، درد و رنج می‌دهند.

۳. نحوه شکل‌گیری فرهنگ سلبریتی

برخی دانش‌پژوهان همچون توماس ادیسون و لرد بایرون، تاریخ تولد سلبریتی را اواخر قرن ۱۸ و قرن ۱۹ دانسته‌اند. در این بازه بود که نه تنها شخصیت‌های استثنایی به وجود آمدند؛ بلکه شرایط ساختاری لازمی فراهم شد که شکل‌گیری یک فرهنگ سلبریتی تمام‌عیار تسهیل شود. (هالی گراوت، ۱۳۹۸) پیدایش فرهنگ سلبریتی خودساخته نبوده است؛ بلکه نهال این فرهنگ را تبلیغاتچی‌ها، بازاریاب‌ها و رسانه‌ها مدت‌ها پرورش دادند. (جورج مونیبو، ۱۳۹۵) آن‌ها حس آشنایی کاذب میان چهره عمومی و مخاطبان سلبریتی‌ها را پرورش دادند؛ همان حسی که رفته‌رفته سنگ بنای فرهنگ سلبریتی مدرن شد. چهره‌های عمومی از طریق روزنامه‌نگاران و تأیید محصولات و نیز از طریق چرخش انبوه تصاویر و ماجراهای‌شان روزبه‌روز بیشتر شناخته می‌شدند. (هالی گراوت، ۱۳۹۸)

جورج مونیبو ادعا می‌کند سلبریتی نقش مهم دومی هم دارند که عبارت است از نوعی سلاح حواس‌پرتهی جمعی. مطالعه منتشر شده در ژورنال بین‌المللی مطالعات فرهنگی نیز نشان می‌دهد افرادی که بیشترین توجه را به سلبریتی‌ها دارند، دارای کمترین درگیری با سیاست، کمترین احتمال اعتراض و کمترین احتمال رأی دادن هستند و در بی‌توجهی دائمی به سر می‌برند. همین امر می‌تواند خط بطلانی بر ادعاهای گاه و بیگاه و خودگفته رسانه‌ها مبنی بر این باشد که سلبریتی‌ها ما را به زندگی اجتماعی پیوند می‌دهند. (جورج مونیبو، ۱۳۹۵)

جامعه ایران در چهار دهه اخیر، از يك جامعه «ضد سلبریتی» به يك «جامعه سلبریتی» گذار کرده است. در این دوره شاهد استحاله اشکال سنتی شهرت و رشد مجدد «سلبریتی» هستیم. پس از گذشت بیش از نیم‌قرن از شکل‌گیری فرهنگ سلبریتی در ایران، در حال حاضر سلبریتی‌ها ایرانی تقریباً در تمام عرصه‌های اجتماعی، از بیلبردها و فیلم‌های

تبلیغاتی گرفته تا کمپین‌های انتخاباتی و فعالیت‌های خیریه یا بشردوستانه حضور دارند و عامه مردم نیز از آن‌ها استقبال می‌کنند. این حضور محدود به حوزه هنر، سرگرمی و ورزش نیست و در سایر حوزه‌ها مانند سیاست و محیط‌های علمی نیز مشهود است. (اجتهادی و کشافی‌نیا، ۱۳۹۸)

بنابراین سلبریتی‌ها توجه نوجوانان در عرصه‌های اجتماعی را به خود جلب کرده‌اند و در تربیت آن‌ها مؤثر واقع می‌شوند که این تأثیر اعم از تأثیرات مثبت یا منفی است.

آثار مثبت سلبریتی‌ها بر زندگی نوجوانان

۱. قهرمان‌گرایی

قهرمان‌گرایی، یکی از جلوه‌های روانی است که در سرشت اولیه بشر و به‌ویژه نوجوان نهاده شده است. قهرمان‌جویی کم و بیش به‌طور مستقیم، برانگیخته از نیاز انسان به رهبری است. قهرمان یا ابرمرد یا شخصیت برتر، کسی است که در کسب فضایل و یا مهارت‌های متعدد و گوناگون گوی سبقت را از دیگران ربوده است. قهرمان در هر فرهنگ و نظام ارزشی، اسطوره عینی و مجسمه آرمان‌های آن جامعه است. افراد و به‌ویژه نوجوانان در وجود قهرمانان به دنبال جنبه‌های انسانی آرمان‌ها و اسطوره‌های خویش هستند و آن‌ها را الگوی فرهنگی و الگوی رفتار و منش خود می‌شمارند؛ حتی اگر به آن‌ها دسترسی نداشته باشند. در عالم خیال و رؤیا از بسیاری جهات او را الگوی رفتار خویش قرار می‌دهند و از تصور خاص او، رفتار و از گفتار او، از شیوه لباس پوشیدن و قیافه او و هر چیز دیگر مرتبط با او الهام می‌گیرند. کسانی که در جامعه بر افراد و به‌ویژه بر نوجوانان اثر می‌گذارند و برای آنان نقش قهرمان را پیدا می‌کنند، دارای اثر تربیتی هستند. (فرهادیان، ۱۳۹۱ (الف)، ص ۱۸)

نوجوانان تحت تأثیر حس کمال‌جویی که در فطرت و سرشت ایشان نهفته است، به پیروی از انسان‌هایی راضی می‌شوند که درجات بیشتری از کمال را پشت سر نهاده و وجود خویش را به فضایل و صفات پسندیده بیشتری آراسته‌اند. از این‌رو به‌وسایلی که در مسیر تحقق بخشیدن به این خصیصه او کمک نمایند، تمسک می‌کنند. روشن است که از مهم‌ترین

این وسایل، الگوها و قهرمانانی هستند که مراحل از طریق کمال و منزلگاه‌هایی از جاده رشد را پیموده باشند؛ بنابراین قدم در راه آن‌ها می‌نهد و به پیش می‌رود. (عباسی مقدم، ۱۳۷۱، ص ۷۳-۵۹)

در میان نوجوانان آنچه بیش از هر سخن دیگری به گوش می‌خورد، افزون بر وصف قهرمانی‌ها و شاهکارهای قهرمان ورزشی، رفتارهای قابل تحسین و احیاناً عجیب و غریب ستارگان سینماست. (همان) در تاریخ ورزشی ما تعداد بسیاری کشتی‌گیر وجود دارد، اما همچنان تختی معروف است. او به دلیل اخلاق جوانمردانه و رفتاری که با مردم داشته است، از قهرمان به پهلوان تبدیل شده است. در واقع ستاره‌هایی می‌توانند دوام داشته باشند که از شهرت گذشته و به محبوبیت رسیده باشند و بتوانند از محبوبیت‌شان حفاظت کنند. در رسانه‌های ما رفتارهای قابل تحسین سلبیتی‌ها همچون نقش مالک اشتر (داریوش ارجمند) که در سریال امام علی (ع) این قهرمان تاریخی را بسیار خوب به مخاطب نشان می‌دهد و شخصیت‌پردازی و ایفای نقش را دچار افراط و تفریط نمی‌کند، وی می‌گفت: «کسانی در سریال امام علی (ع) کار می‌کردند، اصلاً به خاطر شهرت، بازی، پول و چیزهای دیگر نیامده بودند؛ فقط می‌خواستند ارادت‌شان به امیرالمؤمنین علی (ع) را نشان دهند». (خبرگزاری تسنیم، «داریوش ارجمند: برای نقش مالک اشتر مبعوث شدم»، ۱۳۹۸/۰۳/۰۶) شاهزاده کیان ایرانی در مجموعه «مختارنامه» که در تاریخ به اسم کیسان ابوعمره شناخته می‌شود، از شاهزاده‌های ایرانی بوده است که بخش زیادی از فتوحات مختار توسط او انجام شده است و در تاریخ نیز از او به عنوان یک ایرانی دلاور نام برده می‌شود. میرباقری، کارگردان سریال مختارنامه، در این سریال با مختار قهرمان‌سازی و باکیان نیز پهلوان‌سازی می‌کند، اما قصد ستاره‌سازی ندارد. (وبسایت منظوم، «در خاطره‌ها باقی خواهند ماند»، ۱۳۹۶/۰۸/۰۶) بسیاری از قهرمانان ایرانی در کنار مدیریت، شجاعت و دلاوری‌هایی که داشته‌اند، به تقویت بُعد معنوی خود و رابطه عمیق‌شان با خدا نیز پرداخته‌اند. معنویت و ایمان بسیاری از قهرمانان ملی، موجب شده است رشادت‌های آنان رنگ و بوی دیگری به خود بگیرد و بُعد الهی آن برای همه مشهود باشد. با شرح دادن ویژگی قهرمانان ملی برای نوجوانان، می‌توان

آنان را به الگوگیری از معنویت قهرمانان و رابطه آن‌ها با خدا تشویق کرد؛ (وبسایت ویبرگول، «چرا فرزندانم به الگوبرداری از قهرمانان ملی نیاز دارد؟»، ۱۳۹۹) چنانکه امام صادق (علیه السلام) فرموده است: «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِأَعْمَالِكُمْ، وَلَا تَكُونُوا دُعَاةَ بِلْسِنَتِكُمْ»؛ (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۳، ص ۲۰۲) به وسیله کردار شایسته و اعمال نیک خود راهنما و راهبر مردم به سوی فضیلت‌ها شوید و تنها دعوتگر زبانی نباشید».

رسانه‌های گروهی همچون صدا و سیما و مطبوعات می‌توانند با توجه به جذابیت و گستره نفوذشان در شخصیت نوجوانان، نخست الگوهای ارزنده و متعالی را شناسایی و سپس آن‌ها را در قالب فیلم، مصاحبه و ... معرفی کنند تا نیاز شدید نسل نوجوان به الگوطلبی به نحو شایسته‌ای اقماع شود. در این زمینه با توجه به گرایش نوجوانان به الگوها در حیطه‌های گوناگون، لازم است الگوها و انسان‌های موفق در زمینه‌های گوناگون علمی، معنوی، هنری، فنی و ورزشی معرفی و از آنان تقدیر شود. طبیعی است معرفی به صورت حضوری و از طریق انجام مصاحبه و ذکر تجربیات موفقیت‌آمیز تأثیر بسیاری بر افراد دارد.

۲. تشویق به امور خیرخواهانه

رشد عاطفی، روانی، فکری و جسمی در وجود انسان با یکدیگر ارتباط دارد و به هم پیوسته است. تأثیر عملکرد سلبریتی‌ها در هر برهه از زمان را می‌توان بر قشر قابل توجهی از جامعه که بخش اعظم آن را نوجوانان تشکیل می‌دهند، مشاهده کرد. سلبریتی‌ها می‌توانند تأثیراتی مثبتی بر نوجوانان داشته باشند. آن‌ها می‌توانند یک زندگی سالم و شیوه‌های صحیح برخورد با مسائل مختلف را در صفحه مجازی خود ارائه دهند و بر دنبال‌کنندگان خود تأثیری عمیق و مثبت بگذارند. از جمله نقش مثبت سلبریتی‌ها می‌توان به شرکت در مراسم‌های خیرخواهانه و تشویق نوجوانان به حمایت از خیریه‌ها، حضور پررنگ برای جمع‌آوری کمک‌های مردمی در شرایطی که جامعه با بحران و مشکلات خاصی روبه‌رو شده است، اشاره کرد. (خبرگزاری دانشجو، «الگوی از جنس سلبریتی‌ها: نقش سلبریتی‌ها در جامعه امروز ایران»، ۱۳۹۹/۱۲/۳۰)

در کشور ما نیز بعضی سلبریتی‌ها در زلزله‌ها و سیلاب‌ها که غم و اندوه تمام یک ملت را فرا می‌گرفت و هر کسی در هر مقام و جایگاهی که بود، برای کمک‌رسانی به هموعان خود می‌شتافت؛ راهی مناطق زلزله‌زده و سیل‌زده می‌شدند تا بتوانند غم این مردم را کاهش دهند. (همان) این رفتار آنان می‌تواند مصداق این سخن رسول خدا ﷺ باشد: «إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ إِدْخَالَ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۴، ص ۲۸۹) محبوب‌ترین اعمال نزد خدا، خوشحال کردن مؤمنین است». مؤمنین، برادر یکدیگر هستند و برادری، اساس و پایه یک جامعه متحد و مملو از همکاری را با تکیه بر روابط سالم اجتماعی میان افراد تشکیل می‌دهد. برادری در مفهوم همراهی، همدردی و همکاری خلاصه می‌شود؛ چنانکه امام علی (علیه السلام) فرموده است: «دوست انسان دوست او نخواهد بود، مگر اینکه برادرش را در سه حالت فراموش نکند: به هنگامی که دنیا به او پشت کرده است؛ به هنگامی که غایب است و پس از مرگش». (شریف الرضی، ۱۳۸۵، حکمت ۱۳۴، ص ۴۶۹) اساس برادری و روابط دوستانه که باید در تربیت اجتماعی فرد مدنظر قرار گیرد، بر اُنس و محبت، نیکی، بخشش، احسان و اعتقاد پایه‌گذاری شده است که باید در تعلیم و تربیت به عنوان یک هدف مطرح شود. (یداللهی‌فر و همکاران، ۱۳۹۷)

بنابراین وقتی رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی با الگوها و منابع ایرانی اسلامی همسو باشند و تبلیغات منسجم و قوی و بدون توجه به فشارهای داخلی و خارجی حرکت کنند، موجب افزایش آگاهی و بصیرت نوجوانان در مسائل فرهنگی، اعتقادی، سیاسی و اجتماعی می‌شوند.

آثار منفی سلبریتی‌ها بر زندگی نوجوانان

در حال حاضر بروز و ظهور محصولات جدید هنری و توسعه رسانه‌های تبلیغاتی و پیچیدگی مسائل ارتباطی و تنوع خواسته‌ها و نیازهای نوجوانان و حجم گسترده برنامه‌های خبری و تجارت جهانی فرآورده‌های فرهنگی، موجب شده است رفتار، خواسته‌ها و نیازهای نوجوانان عصر کنونی به شکل مشخصی نسبت به گذشته متفاوت شده باشد.

۱. تغییر باورها و ارزش‌های دینی

انسان‌ها در رفتار اجتماعی با یکدیگر تعامل دارند و به سبب ارتباط‌های گوناگونی که دارند، همواره در معرض یک سلسله از کنش‌های بیرونی هستند که بر آن‌ها وارد می‌شود و متقابلاً در برابر آن واکنش نشان می‌دهند. آنچه مهم است اینکه واکنش‌های افراد مختلف در برابر کنش واحد، یکسان نیست و راز تفاوت آن‌ها در باورهای گوناگون است. (ابراهیمی، ۱۳۸۸، ص ۱۰)

اساساً سبک زندگی بر اساس برخی باورها، ارزش‌ها و هنجارهای قدسی، معنوی و الهی استوار است. فرهنگ سلبریتی مبتنی بر سرگرمی، خوش‌گذرانی، خودنمایی، جلب توجه و اساساً توجه به ظاهر و زندگی مادی است؛ بنابراین فرهنگ سلبریتی موجب غفلت انسان از ساحت معنوی و قدسی و مشغول شدن انسان به ساحت مادی، لذت‌گرایی، خوش‌گذرانی، سرگرمی و خودنمایی می‌شود. به عبارتی فرهنگ سلبریتی به دلیل جذابیت‌های ظاهری که دارد، موجب می‌شود آن‌کسش و گرایش ذاتی و درونی نوجوانان به معنویات به فراموشی سپرده شود و دیگر قرب الهی و کسب معنویات برای نوجوانان ارزش نباشد؛ بلکه کسب شهرت، دیده شدن و مشهور شدن نزد عموم مهم باشد. گرایش‌های فطری و احساس زیبایی ممکن است بر اثر غفلت و عدم توجه انسان نسبت به مبدأ آفرینش، مورد سوءاستفاده و تحت تأثیر وسوسه‌های شیطان قرار گیرد و حتی اعمال زشت آدمی، زیبا جلوه کند و آدمی گرفتار عصیان و گناه شود؛ (فرهادیان، ۱۳۹۰، ب)، ص ۴۴) چنانکه در آیه شریفه آمده است: «وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ» (نحل: ۲۴) و شیطان اعمال‌شان را در نظرشان زیبا جلوه داده است». بنابراین سلبریتی‌ها با رفتار و گفتار خود به‌گونه‌ای زندگی مادی را برای نوجوانان زینت می‌دهند که آن‌ها خیال می‌کنند بهترین زندگی، همین است که سلبریتی‌ها تبلیغ می‌کنند و این امر به تضعیف سبک زندگی معنوی می‌انجامد. البته نوجوانان دارای قدرت تفکر هستند و می‌خواهند باورها و اعتقادهای خود را دوباره بازسازی و آن‌ها را از روی استدلال و دلیل قبول کنند. از این رو مکتب اسلام در دوران بلوغ و تکلیف، از جوان خواسته است که عقاید اسلامی والدین و جامعه به‌ویژه سلبریتی‌ها را به صورت تقلیدی نپذیرد؛ بلکه اصول اعتقادی

را با استدلال منطقی یاد بگیرد تا در اعماق جان‌ش نفوذ کند و در حوادث و پیشامدها برای او شک و تردید حاصل نشود. او در این مرحله از زندگی باید بداند که زندگی، فقط در خورد و خوراک و تجملات خلاصه نمی‌شود و دیگر نباید همچون دوران کودکی به دنبال لذت‌جویی و لذت‌گرایی باشد؛ بلکه هدفی عالی در زندگی وجود دارد که باید آن را تعقیب و در مسیر کمال حرکت کند، چگونه زیستن را بیاموزد و با رهنمود گرفتن از زندگی پیشوایان، خطوط زندگی‌اش را ترسیم نماید. (فرهادیان، ۱۳۹۱ (الف)، ص ۲۸)

تفکر و خردورزی، روشی مفید و مؤثر در مسیر زندگی است. فعال کردن قوه عاقله‌متربی که در پی خوشبختی و لذت‌جاودان است، او را در برابر قوای فریبنده مقاوم می‌کند: «وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ» (ملک: ۱۰) و می‌گویند اگر ما می‌شنیدیم یا تعقل می‌کردیم، اهل این آتش سوزنده نبودیم». بنابراین تنها کاری که نوجوانان می‌توانند برای مقابله انجام دهند، مجهز کردن خود به سلاح ایمان و تفکر است؛ زیرا ایمان زمانی برای آنان سودمند است که همگام و همراه با تعقل و تفکر منطقی باشد؛ افزون بر آنکه تنها در این صورت است که می‌توانند با فرهنگ سلبریتی‌ها مبارزه کنند؛ چنانکه امام علی (ع) فرموده است: «لَا يُسْتَعَانُ عَلَى الدَّهْرِ إِلَّا بِالْعَقْلِ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱، ص ۸۲) بر زمان نمی‌توان پیروز شد، مگر با تعقل و تفکر».

۲. مصرف‌گرایی

مصرف‌گرایی با باورها و ارزش‌های مادی همچون لذت‌گرایی، ماده‌گرایی و تنوع‌طلبی عجین است و همین امر موجب می‌شود مصرف‌گرایی، امر متضاد با زندگی معنوی محسوب شود. فرهنگ سلبریتی به دلیل تشدید مصرف‌گرایی به‌طور غیرمستقیم بر سبک زندگی مؤثر است. سلبریتی‌ها با مصرف افراطی و نمایش مکرر زندگی لوکس و تجملاتی در موضوعات مختلف مانند سبک پوشش، مسافرت، لوازم منزل، نوع آرایش و مدیریت بدن موجب تشویق نوجوانان به امور روزمره زندگی و غفلت از سبک زندگی می‌شوند. (خبرگزاری ایکنا، «تبلیغات فرهنگ سلبریتی بر تربیت معنوی جوانان و نوجوانان»، ۱۴۰۱/۰۲/۲۹)

معمولاً نوجوانان در این سن به اهمیت صرفه جویی و قناعت آگاه نیستند، اما به سادگی و با يك توضیح مختصر می پذیرند که اسراف و تبذیر کار خوبی نیست و می تواند موجب بروز مشکلاتی شود. آن ها می توانند این نکته را دریابند که اگر چه زیاده روی در مصرف برخی چیزها شاید در مورد يك نفر مانند سلبریتی ها چندان به نظر نیاید، اما هنگامی که آن را در درازمدت و در مورد افراد بیشتری در نظر بگیریم، می تواند قابل توجه و سرسام آور باشد. (ابراهیمی، ۱۳۸۸، ص ۱۰۱) قرآن در این باره تصریح کرده است: که تفکر، موجب درس گرفتن از زندگی دنیا طلبان و درك برتری دارایی آخرتی بر داشته های دنیایی می شود و انسان را وادار می دارد تا به فکر آخرتش باشد: «أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ» (یوسف: ۱۰۹) آیا در روی زمین نمی گردند تا بنگرند که پایان کار پیشینیان شان چه بوده است و سرای آخرت برای پرهیزگاران بهتر است. چرا نمی اندیشید؟». بر اساس این آیه «نظر»، یعنی اندیشه دقیق در احوالات پیشینیان که نتیجه اش، آخرت طلبی است که برابر با معنویت گرایی است.

اگر چه نوجوانان کشش زیادی به معنویات دارند، اما تأثیرپذیری آن ها از عوامل محیطی نیز زیاد است. این امر موجب می شود نوجوانان تأثیرپذیری بسیاری از رفتار و گفتار سلبریتی ها داشته باشند و آن ها را به عنوان الگو و سرمشق خود قرار دهند. آیات متعددی از قرآن به شرایط تربیت الگویی اشاره داشته اند؛ از جمله آن ها این بیان شریف است: «وَلَا تَطْغَوْا مَنْ أَغْلَيْنَا قُلُوبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا» (کهف: ۲۸) و از آنان که ما آن ها را از یاد خود غافل کرده ایم و تابع هوای نفس خود شدند و به تبهکاری پرداختند، متابعت نکن.

بی تردید سعادت انسان در تربیت صحیح با رعایت معیارها و ارزش های گرانقدر و اصیل اسلامی، در دست یابی به حیات طیبه است: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْشَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً» (نحل: ۹۷) از این رو با ارائه سیره ائمه معصومین (علیهم السلام) و الگوهای حقیقی بشری، باید زمینه ای آماده و مستعد برای تجلی ایمان و انتخاب و گزینشی خلاق برای نوجوانان فراهم شود. (فرهادیان، ۱۳۹۰ (ب)، ص ۲۲) در واقع آنان سرمایه های سرشار کشورند؛ کسانی که به زودی مسئولیت های سنگین اجتماعی و رسالت هدایت جامعه را به

دوش خواهند کشید. اینان، نوجوانان امروز و سازندگان جامعه فردا هستند؛ از این رو باید آنان را صحیح تربیت کنیم و برای مسئولیت آینده‌شان آماده نماییم.

۳. فردگرایی

مراد از فردگرایی در این پژوهش، فردگرایی در معنای منفی آن یعنی فردمحوری و توجه به منافع شخصی و در نظر نداشتن منافع دیگران است. فردگرایی را می‌توان با انانیت (خودبینی) در مباحث اخلاقی هم‌معنا دانست. فرهنگ سلبریتی به طور غیرمستقیم موجب تقویت و تشدید فردگرایی می‌شود و از آنجایی که زندگی معنوی مبتنی بر توجه به خدای متعال و به نوعی قطع توجه از خود است، می‌توان گفت فردگرایی یکی دیگر از تأثیرات نامطلوب فرهنگ سلبریتی بر سبک زندگی است. انسان معنوی، به زندگی و احوال دیگری بی‌توجه نیست. او در تلاش برای اصلاحگری است و می‌کوشد جامعه را از هر گونه تباهی و زشتی به دور دارد. (میرعرب، ۱۳۹۵، ص ۲۵۶)

اساس زندگی دینی بر محور پرورش و تقویت کرامت نفس انسان دور می‌زند. خداوند در قرآن کریم فرموده است: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» (اسراء: ۷۰) کرامت (ذاتی) را به فرزندان آدم ارزانی دادیم». بدین سان نظام تربیتی جامعه باید تلاش کند تا کرامت ذاتی به کرامت ارزشی تحول یابد. اگر نوجوانان و جوانان خود واقعی خویش را کشف کنند، به ارزش‌های اخلاقی و عالی دینی می‌رسد و در مسیر تکامل واقع می‌شوند؛ چنانکه در روایت آمده است: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ» (منسوب به امام صادق علیه السلام، ۱۳۶۰، ص ۲۵۷) کسی که نفسش را شناخت، پروردگارش را نیز شناخته است». اگر آدمی در خود احساس کرامت کند و آن را گرامی دارد، به دنبال کسب معارف الهی گام بر خواهد داشت و از اعمال ناروا اجتناب خواهد ورزید. (یداللهی‌فر، ۱۳۹۷)

بنابراین در سبک زندگی باید به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی کرد که ارزش انتخاب و اعمال قدرت اختیار فراهم شود، نیروی عزم و اراده افزایش یابد، نوجوان مبنای زندگانی و رفتار را بر اساس آگاهی و اختیار و انتخابی درست قرار دهد و بتواند با هر گونه وابستگی فکری کورکورانه نسبت به سلبریتی‌ها مبارزه کند.

۴. حس‌گرایی

حس‌گرایی، یکی از تمایلات ریشه‌دار در نوجوان است که می‌خواهند همه امور را از طریق دیدن و بصر درک کنند و بشناسند. این میل آن‌ها را می‌توان به عنوان امری فراتاریخی در نظر گرفت که همواره در دوره‌های مختلف تاریخ زندگی انسان‌ها حضور داشته است. بصر به عنوان ابزاری شناختی، یکی از ابزار شناختی انسان درباره شناخت امور محسوس و از ادراک امور معقول، متعالی و قدسی قاصر است؛ چنانکه امام علی علیه السلام فرموده است: «لَيْسَتْ الرُّؤْيَةُ كَالْمُعَايَنَةِ مَعَ الْإِبْصَارِ فَقَدْ تَكْذِبُ الْعُيُونُ أَهْلَهَا وَلَا يَغُشُّ الْعَقْلُ مَنِ اسْتَنْصَحَهُ» (شریف الرضی، ۱۳۸۵، حکمت، ۲۸۱، ص ۴۹۹)؛ دیدن و شناختن با چشمان [تنها] نیست؛ چراکه گاهی چشمان به صاحبان‌شان دروغ می‌گویند، ولی کسی که از عقل طلب خیر کند؛ عقل به او [دروغ نمی‌گوید و] فریب نمی‌دهد».

گام اول برای رسیدن به رشد معنوی نوجوانان، تفکر است. تفکر، نوعی عبادت است؛ چنانکه امام علی علیه السلام فرموده است: «لَا عِبَادَةَ كَالْتَفَكْرِ فِي صِنْعَةِ اللَّهِ» (طوسی، ۱۴۱۴، ص ۱۴۶) هیچ عبادتی مانند اندیشیدن در صنع خدای عزوجل نیست». از سخنان پیشوای پرهیزکاران چنین بر می‌آید که نوجوانان در همه امور باید از تعقل و تفکر صحیح بهره بگیرد. بر این اساس، نوجوانان دارای توانایی عقل و تعقل هستند که امور معقول و متعالی را به واسطه آن درک می‌کنند، اما از آنجا که بیشتر با محسوسات در ارتباط هستند؛ بصر و منطق بصر در آن‌ها قوی‌تر شده و او را به درک همه چیز از مسیر بصر سوق داده است. این مسئله‌ای بوده است که همواره به عنوان یکی از چالش‌ها، آسیب‌ها و مشکلات پیامبران در قرآن کریم ذکر شده است؛ به این معنا که مردم زمان آن‌ها تلاش می‌کردند سخنان پیامبر و صحت آن را از طریق بصر و منطق آن درک و ارزیابی کنند و یکی از وظایف پیامبران این بوده است که بینش انسان را از محسوس به معقول و از آشکار به نهان ارتقا دهند: «إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرِنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۸۲، ص ۳۷) ما پیامبران الهی موظفیم که با انسان‌ها به اندازه سطح فکر و توانایی عقلی آنان سخن بگوییم».

فرهنگ سلبریتی به تقویت منطق بصر و حس‌گرایی منجر می‌شود؛ زیرا ذات فرهنگ

سلبریتی با دیده شدن و نمایش پیوند خورده است. به عبارتی آنچه در این فرهنگ مهم است، دیدن و دیده شدن است؛ زندگی تجملاتی، رفاه زیاد، سرگرمی‌های جذاب، پوشش‌ها و آرایش‌های جذاب و متنوع که همه این‌ها بر اساس منطق بصر و زیبایی‌های ظاهری قابل درک و توضیح است؛ بنابراین فرهنگ سلبریتی به تقویت حس‌گرایی به عنوان نقطه مقابل سبک زندگی معنوی می‌انجامد.

معنویت، امری غیر محسوس است که در يك فرايند روحی - روانی ایجاد می‌شود و تأثیر بسیار ظریفی دارد. از این‌رو اگر هم‌نشین و همراه اهل خدا و معنویت باشد، همراه خود را نیز به تدریج به سوی درجات معنویت سوق خواهد داد. در روش تربیتی هم باید از بُعد جذب دقت کرد که مصاحب در چه حدی از کمال است و چه اندازه راه یافته است و هم از بُعد نفی و دفع که از چه کسانی باید اجتناب کرد. قرآن در هر دو بُعد رهنمود دارد. بُعد نفی اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا روح لطیف الهی، حال معنوی دارد. از این‌رو آلوده نکردنش بسیار مهم است. اجتناب از هم‌نشینی با افراد منحرف و فاسد و در يك کلمه، اهل باطل محل تأکید قرآن است؛ آنجا که تذکر می‌دهد: «قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ؟» (یونس: ۳۵) بگو آیا هیچ يك از معبودهای شما به سوی حق هدایت می‌کند؟ بگو تنها خدا به حق هدایت می‌کند. آیا کسی که به سوی حق هدایت می‌کند، برای پیروی شایسته‌تر است یا آنکه خود هدایت نمی‌شود، مگر هدایتش کنند؟ شما را چه می‌شود؟ چگونه داوری می‌کنید؟». هر کس اهل حق و پیرو حق نیست، شایسته رفاقت نیز نیست. انسان باید با کسانی همراهی کند و پیرو کسانی باشد که راه حق می‌روند و به حق رهنمون می‌شوند. (انتظامی بیان و احقر، ۱۳۹۴)

سلبریتی‌ها با نمایش خود و زندگی خود در شکلی جذاب و چشم‌نواز موجب تغییر منطق ارزش‌گذاری نوجوانان می‌شوند. از همین جهت نوجوانان امری که معقول و خیر است، درست و خوب نمی‌دانند؛ بلکه امری را که زیبا، جذاب و چشم‌نواز باشد؛ مطلوب، مناسب و درست می‌دانند. البته نوجوان باید هوشیار باشند و در کارها و فعالیت‌های روزانه به عقل

خود میدان دهند و بر عواطف و احساس‌ها و غرایز خود تسلط یابند تا بتوانند مسائل را درست ارزیابی کند. باید ریشه تمایلات و خواسته‌های خود را بررسی نماید تا اگر موافق عقل و قوانین شرع بود، آن را دنبال کند؛ وگرنه از انجام آن کار صرف نظر نماید. (فرهادیان، ۱۳۹۱ (ب)، ص ۴۸)

از نظر قرآن محاسبه عقلانی سبب گرایش به کارهای مؤثر در خوشبختی آخرتی یعنی معنویت‌گرایی خواهد شد: «وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ» (انعام: ۳۲) و زندگی دنیا چیزی جز بازیچه و بیهوده نیست و پرهیزگاران را سرای آخرت بهتر است. آیا در این حقیقت تعقل نمی‌کنید و به عقل آن را نمی‌یابید؟؛ بنابراین کافی است عقل سالم به کار افتد؛ زیرا در این صورت، تعقل و تفکر در زندگی مادی و ظاهری دنیا و مقایسه آن با عالم معنوی به ما می‌فهماند که حیات دنیوی، لهو و لعب است و بس؛ زیرا این زندگی چیزی جز يك سلسله عقاید اعتباری و غرض‌های موهوم نیست.

بنابراین از دیدگاه قرآن در سبک زندگی، هدایت و رشد انسان در گرو پرورش قوه عاقله و زمینه‌سازی برای شکوفایی قوای عقلی و از جمله قدرت استدلال و تفکر است؛ چراکه عدم تعقل و تفکر موجب احاطه زشتی‌ها و پلیدی‌ها در سراسر وجود آدمی است. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸، ص ۱۶۵) قرآن نیز در این زمینه فرموده است: «وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَغْقِلُونَ» (یونس: ۱۰۰) (و خداوند) پلیدی را بر کسانی که خرد خویش را به کار نمی‌اندازند، مقرر می‌سازد».

نتیجه‌گیری

در شرایط کنونی نوجوان، زمان بسیاری را در فضای مجازی سپری می‌کند و سلبریتی‌ها به علت شهرتی که دارند؛ مورد توجه بسیاری از آن‌ها قرار می‌گیرند؛ بنابراین نوجوانان تلاش می‌کنند در مواردی مانند نوع لباس پوشیدن و سلایقی که این افراد دارند، از آن‌ها تبعیت می‌کنند و آن‌ها را الگوی خویش می‌نمایند. از آنجا که روش تربیت الگویی، محتوای تربیت را به صورت عینی و عملی ارائه می‌دهد؛ در انتقال مفاهیم و آموزش برنامه‌های تربیتی معنوی

بسیار مؤثر است. در ارتباط با الگوپذیری نوجوانان از سلبریتی‌ها، این پرسش‌ها به ذهن می‌رسد که سلبریتی‌ها به عنوان الگویی تربیتی چه تأثیری در سبک زندگی نوجوانان دارند؟ آیا آنان در سبک زندگی نوجوانان مؤثر واقع می‌شوند یا تأثیرات منفی بر سبک زندگی شان دارند؟ مقاله حاضر در پی پاسخ به این پرسش‌ها در سه محور «مفهوم‌شناسی»، «تأثیرات مثبت» و «تأثیرات منفی» سلبریتی‌ها بر نوجوانان به این نتایج رسیده است که سلبریتی‌ها با قهرمان‌گرایی و تشویق نوجوانان برای کمک به افرادی که در زندگی خود دچار مشکلات و آسیب‌های شده‌اند، می‌توانند تأثیر تربیتی مثبتی همچون حس شجاعت و قهرمان بودن و دوستی و همدردی را بر آن‌ها ایجاد کنند، اما متأسفانه سلبریتی‌ها با نمایش خود و زندگی خود در شکلی جذاب و چشم‌نواز موجب تغییر منطق ارزش‌گذاری نوجوانان می‌شوند؛ بنابراین فرهنگ سلبریتی با تغییر باورها و ارزش‌های دینی، مصرف‌گرایی، فردگرایی و حس‌گرایی که مقابل سبک زندگی است، به تضعیف سبک زندگی نوجوانان می‌انجامد. در نظام تربیتی جامعه باید تلاش شود تا نوجوانان، خود واقعی خویش را کشف کنند تا به هدایت و رشد که در گرو پرورش قوه عاقله و زمینه‌سازی برای شکوفایی قوای عقلی و از جمله قدرت استدلال و تفکر به ارزش‌های اخلاقی و عالی دینی برسند و در مسیر تکامل قرار گیرند.

فهرست منابع

فارسی

۱. ابراهیمی، احمد، (۱۳۸۸ ش)، راهکارهای عملی آموزش اخلاق و مهارت‌های زندگی، چاپ سوم، قم: بوستان کتاب.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، (۱۳۸۲ ش)، تحف العقول، ترجمه احمد جنتی، تهران: مؤسسه امیرکبیر.
۳. اجتهادی، مصطفی و وحید کشافی نیا، (۱۳۹۸)، «بررسی جامعه‌شناختی مخاطبان فرهنگ سلب‌ریتی در اینستاگرام فارسی»، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال پنجم، شماره ۲۰، ص ۱۴۸-۱۱۳.
۴. انتظامی‌بیان، نرگس و قدسی احقر، (۱۳۹۴)، «تبیین ماهیت سبک زندگی و راهبردهای تحقق آن در آموزه‌های قرآنی»، دوفصلنامه علمی پژوهشی اسلام و پژوهش‌های تربیتی، شماره ۱۳، ص ۷۰-۵۱.
۵. شریف‌الرضی، محمد بن حسین، (۱۳۸۵ ش)، نهج‌البلاغه، ترجمه محمد دشتی، چاپ اول، قم: انتشارات جلوه کمال.
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۳۷۴ ش)، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه غلامرضا خسروی، تهران: مرتضوی.
۷. عباسی مقدم، مصطفی، (۱۳۷۱ ش)، نقش اسوه‌ها در تبلیغ، تهران: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
۸. فرهادیان، رضا، (۱۳۹۱ ش) (الف)، آنچه درباره کودکان و نوجوانان باید بدانیم، چاپ چهارم، قم: بوستان کتاب.
۹. _____، (۱۳۹۰ ش) (الف)، والدین و مربیان مسئول، چاپ چهارم، قم: بوستان کتاب.
۱۰. _____ و بتول فرهادیان، (۱۳۹۱ ش) (ب)، آنچه یک جوان باید بداند، چاپ ۲۴، قم: بوستان کتاب.
۱۱. _____، (۱۳۹۰ ش) (ب)، مبانی تعلیم و تربیت در قرآن و احادیث، چاپ چهارم، قم: بوستان کتاب.
۱۲. فریس، کری؛ و دیگران، (۱۴۰۱ ش)، جامعه‌شناسی سلب‌ریتی دیدگاه‌ها و نقدها، ترجمه فردین علی‌خواه، تهران: انتشارات گل‌آذین.
۱۳. کاویانی، محمد، (۱۳۹۰)، «کمی‌سازی و سنجش سبک زندگی»، فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی و دین، شماره ۲، ص ۶۴-۲۷.
۱۴. کوچک‌زایی، مصطفی، و مجیدرضا فیضیان و محمدحسین شاه‌آبادی، (۱۳۹۷)، «بررسی سلب‌ریتی‌سازی در رسانه و بحران هویت نوجوانان در جامعه»، فصلنامه فرهنگ و رسانه، سال هفتم، شماره ۲۹، ص ۱۲۱-۱۰۳.
۱۵. گروه واژه‌گزینی، (۱۳۹۶ ش) فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان، تهران: انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
۱۶. منسوب به امام صادق علیه السلام، (۱۳۶۰ ش)، مصباح الشریعة، ترجمه حسن مصطفوی، تهران: انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران.
۱۷. موسوی‌گیلانی، سید رضی، «چیستی و چرایی سبک زندگی و نسبت آن با دین»، فصلنامه علمی پژوهشی مشرق موعود، سال هفتم، شماره ۲۵، ص ۱۵۸-۱۲۳.
۱۸. مهدوی‌کنی، محمد سعید، (۱۳۸۷ ش)، دین و سبک زندگی، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۱۹. _____، (۱۳۸۶)، «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، شماره اول، ص ۲۳۰-۱۹۹.

۲۰. میرعرب، فرج الله، (۱۳۹۵ ش)، تربیت اعتقادی و معنوی با نگاه قرآنی، چاپ دوم، قم: مؤسسه بوستان کتاب.
۲۱. یداللهی فر، محمدجواد و همکاران، (۱۳۹۷)، «اهداف و اصول تربیت معنوی بر اساس آموزه‌های امام علی علیه السلام در نهج البلاغه»، پژوهش نامه نهج البلاغه، سال ششم، شماره بیست و چهارم، ص ۱۲۰ - ۱۰۵.

عربی

۲۲. ابن درید، محمد بن حسن، (۱۹۸۸ م)، جمهره اللغة، بیروت: دارالعلم للملایین.
۲۳. طوسی، محمد بن الحسن، (۱۴۱۴ ق)، الامالی، قم: دارالثقافه.
۲۴. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۲۹ ق)، اصول کافی، قم: دارالحدیث.
۲۵. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۰۳ ق)، بحار الانوار، تهران: انتشارات اسلامی.

سایت‌ها

26. <https://iqna.ir/fa/news/4055217>
27. <https://snn.ir/fa/news/921342>
28. <https://tarjomaan.com/neveshtar/9537>
29. <https://tarjomaan.com/neveshtar/8382>
30. <https://www.manzoom.ir/review/7463893/>
31. <https://virgl.ir/KXyeD>
32. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/03/06/2020033>

